

Veerse verblijf van prins Maurits van een inleiding. Peter Blom traceert de lotgevallen van het archief van het markizaat. Haast terloops vermeldt hij dat volgens het adelsrecht van de Lage Landen een titel verviel als het daaraan verbonden bezit verdeeld en verkocht werd. Strikt genomen hadden de prinsens-tadhouders zich dus enkel heer en niet markies van Veere en Vlissingen mogen noemen.

Naast zijn vanzelfsprekend belang voor de geschiedenis van Walcheren, verdient een aantal invalshoeken en conclusies van deze bundel aangestipt te worden. Voor de adelshistoricus is het in de eerste plaats een concreet uitgewerkte casus van wat een titel in de realiteit – zowel politiek als materieel – nu eigenlijk inhield. Opmerkelijk is ook de complexe relatie van dit adellijke bezit met de Bourgondisch-Habsburgse staatsvorming in de Nederlanden. Niet in het minst valt hierbij de strategische rol van de bastaarden van Bourgondië op. De verre van eenvoudige band met de functie van Eerste Edele van Zeeland is evenzeer een welkome correctie van gevestigde veronderstellingen. Kort gezegd: een bundel die hopelijk voor andere getitelde heerlijkheden navolging zal krijgen.

LUC DUERLOO,

UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Janse, Antheun, *Een pion voor een dame. Jacoba van Beieren 1401-1436* (Sleutelfiguren-reeks 1; Amsterdam: Balans, 2009, 400 blz., ISBN 978 94 6003 185 4).

Met deze ontluisterende biografie van Jacoba van Beieren, gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen, schreef Antheun Janse een standaardwerk over de woelige eerste helft van de vijftiende eeuw. Niet alleen biedt dit boek een overzichtelijke analyse van de tijdscontext, het brengt in de eerste plaats een nieuwe inzicht in het onwaarschijnlijke doen en laten van een vrouw aan de macht, die in uiterst moeilijke omstandigheden heeft geregeerd.

Toen Jacoba van Beieren na de dood van haar vader in 1417 als jonge meid gravin werd, erfde ze niet enkel welgestelde gebieden in de Nederlanden, maar eveneens de partijstrijd tussen Hoeken en Kabeljauwen waarin de graafschappen Holland en Zeeland verwickeld waren. Gedurende haar korte leven zou deze partijstrijd en een voortdurend wijzigende internationale context (de Honderdjarige oorlog) haar politieke lot bepalen. Met de overdracht van het bestuur van haar graafschappen in 1433 aan Filips de Goede werden deze gebieden uiteindelijk opgenomen in het grotere landencomplex van de Bourgondische hertog en kwam bijgevolg het bestuur van de 'Beierse' dynastie in het graafschap Holland aan zijn eind.

Antheun Janse wenste met dit boek in de eerste plaats een aantal mythes over Jacoba van Beieren te ontcrachten door middel van een doelgerichte focus op de persoonlijke rol die zij in de toenmalige politieke gebeurtenissen heeft gespeeld. Dat is een moeilijke opgave, maar Janse heeft deze met verve tot een goed einde gebracht. Een biografie schrijven over een middeleeuwse gravin is een hachelijke onderneming aangezien niet zozeer het aantal bronnen ontoereikend is, maar omdat de personages zelf ondoorgrondelijk zijn. Weerspiegelt een oorkonde die Jacoba ondertekend heeft, echt haar persoonlijke wil, of die van haar raadgevers? Of is het document eerder het resultaat van een succesvolle manipulatie van bepaalde edelen, of hebben we te maken met oorkondes die Jacoba, gezien haar zwakke machtspositie op bepaalde momenten in haar 'carrière', tegen haar persoonlijke wil in, heeft bekrachtigd? In tegenstelling tot vele van zijn voorgangers, zoekt Janse – terecht – bij elk document dat van Jacoba is overgeleverd het antwoord op deze moeilijke vragen bij de tijdscontext en het politieke 'systeem' (dixit Janse) dat Jacoba regeerde.

H.P.H. Jansen, die eveneens een biografie aan de gravin wijdde, kwam immers tot de conclusie dat Jacoba als een zogenaamde 'iron lady' de toenmalige politieke omstandigheden naar haar ijzeren wil heeft omgebogen, terwijl de auteur van

deze nieuwe biografie haar als een zwakke figuur afbeeldt, die eerder het symbool van de macht was dan de macht zelf. Met veel bewijsmateriaal, kritische zin en een sterke overtuigingskracht toont Janse aan dat de politieke en economische belangen van facties en edelen uit Jacoba's entourage haar vaak motiveerden om bepaalde beslissingen te nemen of te bekrachtigen – zij vonden als het ware in de gravin de rechtvaardiging van hun belangenbehartiging. Enkele voorbeelden. Janse zoekt de verklaring voor de vlucht van Jacoba uit Gent in 1425 (na een gevangenschap door Filips de Goede) niet in het onverzettelijke karakter van een vrijgevochten vrouw, maar in de partijstrijd in Holland (de machtsgreep van de Hoeken); het huwelijk met Humphrey (hertog van Gloucester) in 1422 is in Janses ogen dan weer geen daad van liefde, maar makkelijk te kaderen in de groeiende internationale spanningen van het moment, met name de zoektocht van de Engelse koning naar steun op het vasteland; het huwelijk van Jacoba met Frank van Borssele heeft misschien meer met liefde van doen, aldus de biograaf, maar het was ongetwijfeld evenzeer een koele berekening van een gravin die haar erflanden was kwijtgeraakt en op zoek was naar financiële zekerheid, enzovoort. De eigen keuzevrijheid van Jacoba is in Janses boek geen leidmotief meer voor haar politieke handelen; de gravin wordt er een eerder willoze speelbal van omringende edelen, de hertog van Bourgondië, en vooral van haar moeder (Margaretha, de dochter van de Bourgondische hertog Filips de Stoute) die, meer dan aanvankelijk gedacht, een beslissende invloed lijkt te hebben uitgeoefend op de grillige levensloop van haar dochter. Bovendien ontkracht de Leidse historicus eveneens een andere hardnekkige legende, namelijk dat Jacoba een clandestien huwelijk was aangegaan met Frank van Borssele in 1432 – een vermeend huwelijk waarin voorgangers van Janse hét bewijs hadden gevonden voor de geëmancipeerde persoonlijkheid van de vrouw. Kortom, de titel die Janse het boek meegaf, verklaart zijn positie ten opzichte van Jacoba. Hij ziet haar als een pion, en verkiest dit beeld boven dat

van een vrouw wiens eigenzinnige karakter de geschiedenis van de Nederlanden heeft beïnvloed – een standpunt dat de historische werkelijkheid wellicht het dichtst benadert.

JELLE HAEMERS,
K.U. LEUVEN

Wubs-Mrozewicz, Justyna, *Traders, Ties and Tensions: The Interaction of Lübeckers, Overijsslers and Hollanders in Late Medieval Bergen*

(Dissertatie Groningen 2008, Groninger Hanze studies 3; Hilversum: Verloren, 2008, 282 blz., ISBN 978 90 8704 041 3).

De Noorse stad Bergen was in de late middeleeuwen het centrum van de handel in stokvis en *klipfisk*, gedroogde kabeljauwachtigen. De export van de zeer goed houdbare stokvis was grotendeels in de handen van kooplieden uit de Noord-Duitse Hanzesteden, met Lübeck voorop. Zij voerden broodgranen aan die in het bergachtige Noorwegen niet voldoende konden worden verbouwd en daardoor wisten zij gunstige handelsvoorwaarden van de Noorse koningen te verkrijgen. Ze stichten er, net als in Brugge, Londen en Novgorod, een permanente handelsnederzetting of *kontor*, die in Bergen *Tyske Bryggen* (Duitse haven of aanlegsteiger) werd genoemd. De stokvis trok niet alleen Noord-Duitsers, maar ook kooplieden uit het huidige Nederland. Handelaren uit de Overstichtse Hanzesteden Deventer en Kampen en vanaf ongeveer 1470 ook Zwollenaren bezochten de Noorse stad. De Overijsselaars maakten vanaf het midden van de vijftiende eeuw deel uit van de hanzeatische *kontor*-gemeenschap. Daarnaast kwamen rond 1430-1440 ook Hollanders op de stokvis af. Deze 'Nederlandse' aanwezigheid wordt in veel overzichtswerken over de Hanze wel routineus in een enkel zinnetje vermeld, maar het onderwerp is gek genoeg nooit onderwerp van uitgebreide studie geweest, zeker niet vanuit Nederlands perspectief.